

DESPRE DOMNIA LUI PĂTRAȘCU CEL BUN (1554–1557)

Laurențiu CHIRIAC

În Țara Românească, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, ca și în Moldova, începuse o perioadă de instabilitate la tronul țării, reflectată, pe de o parte, de influența politică și militară din ce în ce mai apăsătoare a Porții otomane asupra acestui teritoriu românesc, iar pe de altă parte, de multitudinea de intrigi și clevetiri ale membrilor familiilor boierești domnitoare. În acest context, extrem de general, s-a desfășurat și domnia lui Pătrașcu cel Bun pe tronul Țării Românești, între anii 1554-1557.

I. CONTEXTUL URCĂRII PE TRON A LUI PĂTRAȘCU CEL BUN

Prima domnie a voievodului muntean Mircea Ciobanul a fost întreruptă de pretendentul Radu Ilie. Acesta venea din Transilvania cu boieri pribegi plecați din țară, datorită cruzimilor lui Mircea Ciobanul, și l-a învins pe Mircea la Mănești pe 16 noiembrie 1552. Radu Ilie a fost ajutat să urce pe tronul Țării Românești de Socol, viitorul vornic a lui Pătrașcu cel Bun. Autorul *Letopiseșului Cantacuzinesc* consemnează aceste evenimente în felul următor: „Și au venit Radu Vodă ce i-au zis Ilii din Țara Ungurească (Transilvania – n. ns.) cu pribegi și mulți haiduci. Și au avut război cu Mircea Vodă la sat de Mănești. Și au biruit Radu Vodă pre Mircea ... Și au fost Radu Vodă în țară până în șapte luni... ”¹.

Așa cum scrie și *Letopiseșului Cantacuzinesc*, Radu Ilie s-a menținut în scaun puțin timp, pentru că Mircea Ciobanul s-a reîntors cu ajutor turcesc „cu hanul și cu tot sangeacul cu mulți turci... Și au gonit pre Radul Vodă... ”². Această a doua domnie a lui Mircea Ciobanul a durat mai puțin de un an, pentru că el a fost mazilit în martie 1554. Această mazilire neașteptată a avut ca martor un emisar brașovean care a povestit în raportul său actele de jaf și de violență pe care le-a văzut cu acest prilej: „În ziua a 13 a acestei luni martie s-a adus o scrisoare de la judele și orășenii din Brașov, în care aceștia scriu că s-a întors atunci omul lor de la voievodul Țării Românești (Mircea Ciobanul) și le-a raportat ca lucru sigur că el a văzut cu ochii săi pe un sangeac, trimis de sultan, cum a venit în Țara Românească și că voievodul Țării Românești, numit Mircea, a fost dus pe sus în Turcia cu soția lui. Și se zice că în locul lui urmează un oarecare Pătrașcu”³. Mircea Ciobanul, împreună cu familia sa, este dus la Țarigrad, de aici fiind exilat în Egipt, pentru a ține de urât altui mazil, Radu Paisie.

¹ I. Georgescu, *O copie necunoscută a Letopiseșului Cantacuzinesc*, în „*Mitropolia Olteniei*” (MO), anul XIII, nr. 7-9, iulie-septembrie, Craiova, 1961, p. 507

² *Ibidem*, p. 508.

³ *Călători străini despre Țările Române*, vol. II, Editura Științifică, București, 1970, p. 110.

O variantă a cronicii Țării Românești arată că mazilirea lui Mircea Ciobanul s-a produs la „Duminica lăsatului de carne”, adică la 11 februarie 1554⁴. În locul lui, în „Sâmbăta mare”, care a căzut în acel an la 24 martie, „au venit Pătrașco Vodă cel Bun de la Poartă, cu steag de domnie”⁵.

Cu totul altfel e înfățișată schimbarea de domni din Țara Românească într-o cronică moldoveană a timpului, alcătuită de egumenul Eftimie: „Și iarăși după alt an, primăvara fiind, domnul Alexandru voievod a trimis pe primul dintre dregătorii lui, Nădăbaico mare vornic ... ca să alunge din domnie pe Mircea voievod pentru purtările sale răutăcioase ... căci aveau gând rău asupra domnului nostru, Alexandru voievod... Alexandru voievod a trimis și a obținut domnia munteană pentru Pătrașco voievod de la marele împărat Suliimen al turcilor. Și Pătrașco a primit domnia, iar Mircea voievod a fost chemat la Țarigrad”⁶.

Celelalte izvoare care ne informează despre schimbarea de domni din Țara Românească menționează că Pătrașcu cel Bun *a venit domn de la turci* (subl. ns), fără altă mențiune. Spre exemplu, cronicarii sibieni scriau: „Petru Pătrașcu e numit domn al Valahiei de către împăratul Soliman, după ce l-a izgonit pe Mircea, tiranul de o maximă cruzime”⁷. Aceeași informație o găsim și în cronica lui Radu Popescu vornicul, care consemnează că: „Pătrașcu Vodă acesta au venit domn de la turci”⁸.

Încă o dovadă a faptului că Pătrașcu cel Bun a fost numit domn al Țării Românești de către sultanul otoman este și scrisoarea bailului Domenego Trevisan adresată, la 27 februarie 1554, dogelui Veneției. În această scrisoare, bailul îl informa pe doge de schimbarea de domni din Țara Românească, arătând că a fost trimis un ceauș în Țara Românească, pentru a întrona pe Pătrașcu vodă în locul lui Mircea vodă⁹.

Toate izvoarele vremii, cu excepția *Cronicii lui Eftimie*, ne arată că Pătrașcu cel Bun a venit domn de la turci. Totuși, Ștefan Andreescu este de părere că Alexandru Lăpușeanu, în 1553 și 1554, a adus sub ascultarea sa Țara Românească, făcându-i succesiv domni pe Mircea Ciobanul și Pătrașcu cel Bun. Alexandru Lăpușeanu se privește pe el însuși ca „făcător de domni” în Țara Românească în anul 1554, după ce a trimis și a obținut domnia munteană pentru Pătrașcu cel Bun, pe care îl socotea un simplu client politic. Ștefan Andreescu crede că domnul Moldovei a exercitat, în perioada 1553–1557, un fel de protectorat politic asupra Țării Românești. El își întemeiază demonstrația pe cuprinsul unei scrisori expediate de Despot-Vodă, la 25 mai 1558, din Iași, ducelui Albert de Prusia, în care îl numea pe Alexandru Lăpușeanu „*Ilustrissimus dominus Alexander Moldavie et Valacchiae Waivoda*”¹⁰.

⁴ Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae (Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526-1593)*, vol. I, Editura Albatros, București, 1980, p. 125.

⁵ I. Georgescu, *op. cit.*, p. 507.

⁶ *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI*, publicate de I. Bogdan, Editura Academiei, București, 1959, p. 125.

⁷ Alexandru Lapedatu, *Știri privitoare la istoria Țărilor Române din Cronologia lui Siglerius*, în *Arhivele Istorice Naționale din Cluj*, nr. II, 1923, p. 367.

⁸ Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, introducere și ediție critică de Constantin Grecescu, Editura Academiei, București, 1963, p. 53.

⁹ *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I - *Acte și scrisori (1527–1572)*, publicate de A. Veress, București, 1929, p. 141.

¹⁰ Ștefan Andreescu, *op. cit.*, p. 140.

II. DOMNIA LUI PĂTRAȘCU CEL BUN (1554-1557)

Data de început a domniei lui Pătrașcu cel Bun este menționată de cronicile contemporane: „Și când au șazut Pătrașcu vodă în scaun la București au fost în săptămâna Paștilor leat 7062 (1554)”¹¹, iar *Letopisețul Cantacuzinesc* ne arată și mai precis această dată: „Pătrașcu vodă acela Bunul au venit în sâmbăta Paștilor 7062”¹² - care în acel an a căzut pe 24 martie. Ștefan D. Grecianu crede, însă, că începutul domniei lui Pătrașcu cel Bun trebuie fixat pe data de 26 februarie 1558.

În toate documentele emise în timpul domniei lui, Pătrașcu cel Bun se intitulează astfel: „Pătrașcul voievod sin Radul voievod”. Într-un document datat 4 mai 1556, dat pentru mai multe sate, el ne amintește de o pâra care ar fi avut loc în zilele Radului voievod, tatăl său¹³, fără alte mențiuni care să ne ajute să stabilim cine este acest Radu voievod. Nu ne dă nici o lămurire în acest sens, nici inscripția de pe piatra de mormânt de la mănăstirea Dealu. Pe această inscripție se menționează doar: „A răposat întru Domnul Hristos credinciosul Ioan Petrașco Voievod și domn a toată Țara Românească, fiul lui Io Radul voievod...”¹⁴.

Se naște întrebarea: care Radu vodă este tatăl său? Radu Paisie, Radu de la Afumați sau Radu cel Mare? Antonius Verancius, trimisul lui Ferdinand de Habsburg la Poartă pentru negocierile legate de Transilvania, îi scria acestuia din urmă despre schimbarea de domni din Țara Românească, spunând: „S-a creat un voievod nou în Valahia, Pătrașcu fiul lui Călugărul...”¹⁵. Dar și aici ne aflăm într-o dilemă, pentru că noi cunoaștem doi voievozi cu numele de Radu care au avut și porecla de „Călugărul”. Unul dintre ei este Radu Dragomir Călugărul ucis într-un război în toamna anului 1521 la Târgoviște. Celălalt este Radu Paisie care, a fost și el călugăr (la Argeș), înainte de a domni. Însuși Pătrașcu cel Bun, într-un document din 9 octombrie 1557 dat pentru moșia Groșii, amintește de un „Radu voievod Călugărul”¹⁶, dar fără a ne da alte amănunte.

Deoarece documentele nu ne arată în mod clar cine este tatăl lui Pătrașcu cel Bun, au luat naștere mai multe ipoteze în care Pătrașcu cel Bun este prezentat ca fiu al lui Radu Paisie, al lui Radu cel Mare sau al pretendentului Radu Dragomir Călugărul. În continuare, vom prezenta fiecare opinie cu argumentele aduse.

Majoritatea istoricilor consideră că Pătrașcu cel Bun este fiul lui Radu Paisie care, înainte de a fi domn, a fost egumen la Mănăstirea Argeșului. Această opinie este susținută, între alții, de N. Iorga, Șt. Pascu, C. Gane, Șt. Nicolăescu, ș.a. Acești istorici identifică pe Radu Paisie cu Radu Călugărul. N. Iorga spune că numele de Pătrașcu este un diminutiv de la Petru, care trebuie pus în legătură cu numele boieresc al lui Radu Paisie care, înainte de a deveni domn, se numea Petre de la Argeș¹⁷.

¹¹ I. Georgescu, *op. cit.*, p. 507.

¹² *Istoria Țării Românești, 1290–1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică de C. Grecescu și D. Simionescu, Editura Academiei, București, 1960, p. 49.

¹³ *DIR, B. Țara Românească*, sec. XVI, vol. III, (1551–1570), București, Editura Academiei, 1952, p. 43.

¹⁴ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Editura Minerva, București, 1905, p. 120.

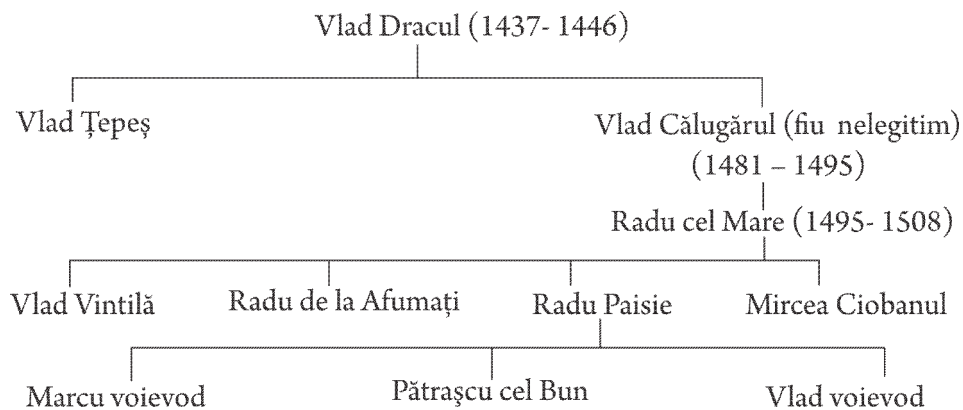
¹⁵ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III - *De la moartea lui Petru Rareș până la Matei Basarab și Vasile Lupu*, Editura Științifică, București, 1988, p. 17.

¹⁶ *DIR, B. Țara Românească*, sec. XVI, vol. III, Editura Academiei, București, p. 74.

¹⁷ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V - *Vitejii*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 7.

Autorii amintiți susțin că Pătrașcu cel Bun a fost îngropat la mănăstirea Dealu, lângă tatăl său, Radu Paisie. Dar se știe că Radu Paisie - după ce a fost mazilit - a fost dus la Țarigrad, de unde sultanul l-a surghiunit în Egipt, unde a și murit, fără să mai revină în țară. Se pune întrebarea cui aparține acel mormânt lângă care a fost îngropat Pătrașcu cel Bun? Credem că acest mormânt aparține lui Radu cel Mare care este ctitorul mănăstirii. Chiar dacă Pătrașcu cel Bun nu a fost îngropat lângă Radu Paisie (care, așa cum am arătat, a murit în exil), totuși el a fost înmormântat lângă bunicul său Radu cel Mare (1495- 1508), știut fiind faptul că Radu Paisie este fiul lui Radu cel Mare.

Potrivit acestei teorii, putem prezenta următoarea spiță genealogică:

Nicolae Iorga considera că Pătrașcu cel Bun a fost fiul legitim al lui Radu Paisie. Trebuie să acceptăm că, dacă era fiu legitim, Pătrașcu trebuia să fie menționat în documentele emise în timpul domniei tatălui său. Într-un document din 23 februarie 1540, dat pentru mănăstirea Meteoru, se spune: „Radu voievod sin Radu voievod întărește mănăstirii Meteoru ajutor din averea Domniei-Sale, pe fiecare an câte 3000 de aspri și călugărilor ce vor veni în țară câte 300 de aspri cheltuială de drum ca să scrie la proscomidie pe Petru voievod și pe părintele Domniei-mele Radul voievod și cu cei de Dumnezeu dați mie feciori: Io Marco voievod și Vlad voievod”¹⁸. După cum vedem, nu apare nici o mențiune despre Pătrașcu cel Bun.

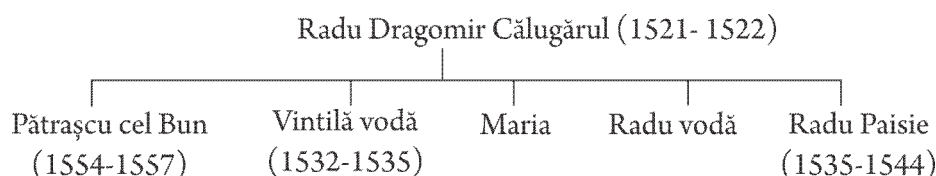
A. D. Xenopol susținea că Radu Călugărul trebuie identificat cu Radu cel Mare (1495-1508) și nu cu Radu Paisie. În această situație, Pătrașcu cel Bun este fiul lui Radu cel Mare și frate cu Radu Paisie și Mircea Ciobanul. A. D. Xenopol se bazează în susținerea acestei origini a voievodului muntean și pe faptul că acesta a fost îngropat la mănăstirea Dealu, lângă Radu cel Mare, ctitorul acesteia.

Cea de a treia opinie în legătură cu originea lui Pătrașcu cel Bun este una deosebit interesantă și aparține lui Ștefan D. Grecianu. El trece în revistă toate documentele în care apare mențiunea *Radul voievod Călugărul*, arătând că aceste acte nu ne lămuresc cine este acest voievod. Pe lângă aceste documente din timpul domniei lui Pătrașcu cel Bun, mai prezintă și un act din 22 octombrie 1583 de la Petru Cercel. Acest act, dat pentru satele Dighiciul, Ciubrava, Mișina și Rogojanii, ne arată că Petru Cercel a văzut la judecată în Divan următoarele cărți: a lui Basarab voievod, Radul voievod care a pierdut la Râmnic, Vlad voievod cel sugrumat, Radul voievod Călugărul (moșul lui Petru Cercel) și Pătrașcu voievod,

¹⁸ DIR, B. Țara Românească, sec. XVI, vol. III, Editura Academiei, București, p. 81.

tatăl său. Ordinea acestor cărți nu este cronologică, dar oricum nu aduce nimic nou în ceea ce privește identitatea moșului său, Radu voievod Călugărul.

Ștefan D. Grecianu susținea că dacă luăm de bază ce ne spun cronicile, atunci Pătrașcu cel Bun este fiul lui Radu Dragomir Călugărul. Dacă ne bazăm pe hrisoave, el este fiul lui Radu cel Mare sau Radu Dragomir Călugărul, dar în nici un caz fiul lui Radu Paisie¹⁹. Oricum, Șt. D. Grecianu a optat pentru o origine a lui Pătrașcu cel Bun din Radu Dragomir Călugărul (1521- 1522) și a alcătuit următoarea spiță genealogică:

În fine, problema originii lui Pătrașcu cel Bun este într-adevăr controversată, pentru că documentele nu ne spun limpede descendența acestui domn. Desigur, fiecare istoric care și-a pus problema originii voievodului s-a gândit la o serie de argumente pentru a-și susține opinia.

Considerăm că Pătrașcu cel Bun este fiul lui Radu Paisie. Chiar din faptul că *vine domn de la turci* [subl. ns.], ar trebui să vedem că el nu s-a ridicat domn din țară. El a venit domn de la turci, întrucât tatăl său, Radu Paisie, fiind deja exilat în Egipt, și-a lăsat fiul la Constantinopol, de unde, în 1554, a venit cu *steag de domnie*. Un alt argument pentru susținerea opiniei noastre este și acela că Pătrașcu cel Bun a fost înmormântat lângă bunicul său, Radu cel Mare, pentru că mormântul tatălui său se afla prea departe de țară.

În altă ordine de idei, Pătrașcu cel Bun, cunoscut și ca *Petrașcu-Vodă*²⁰, a domnit în Țara Românească în perioada 24 - . La ordinul Porții otomane, Pătrașcu cel Bun a mers cu oaste în (), pentru a restabili pe tron pe care, împreună cu mama sa, , fuseseră nevoiți să se retragă în . Cu 14.000 de ostași munteni, voievodul Țării Românești a trecut Carpații, cu o parte în luna , cu o alta în luna , iar marele său vornic Socol a adus-o pe regină de la . La 1556, Pătrașcu cel Bun însuși era la , mulțumit de rezultatul campaniei sale (la care a cooperat și domnul Moldovei)²¹.

Cum liniștea nu a fost pe deplin restabilită, a fost nevoie de o nouă acțiune munteană în Transilvania. Pătrașcu n-a mai putut însoți oștile, căci deja în anul 1557 era bolnav. Încă din luna , el se afla la Râmnic pentru aer, îngrijit și de un medic, trimis de sibieni. La se produce decesul său. Unii istorici spun că voievodul ar fi murit otrăvit chiar de marele vornic Socol, care ar fi avut el însuși gânduri de domnie, însă acest lucru nu este dovedit. Cert este numai că Socol, la revenirea lui pe tronul muntean, s-a refugiat împreună cu fiul său, Radu stolnicul, în Transilvania, luând cu el și vistieria defunctului Petrașcu-Vodă: suma de 400.000 ducați.

¹⁹ Șt. D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, vol. II, București, 1916, p. 382.

²⁰ Constantin V. Obedeianu, *Grecii în Țara-Românească: cu o privire generală asupra stărei culturale până la 1717*, Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1900, p. 37.

²¹ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. 11, Academia Română, Editura C. Göbl, București, 1900, p. 52-53.

Mai târziu, același mare vornic Socol promitea 14.000 de ducați ambasadorului la , numai ca să nu fie predat turcilor și ucis²².

Din punct de vedere economic și social, perioada domniei lui Pătrașcu cel Bun a fost stabilă pentru Țara Românească, permițând ca negoțul și meșteșugurile să se dezvolte normal, iar numărul populației a crescut. În plan cultural, s-a observat un ușor avânt, prin apariția multor cărți religioase ortodoxe și prin ctitorirea unor noi lăcașuri de cult²³.

În plan familial, voievodul muntean Pătrașcu cel Bun a fost căsătorit cu domnița , din neamul boierilor de la . Au avut împreună o fiică, Maria (măritată în) și trei fii: , căruia i s-a zis mai târziu Cercel (viitorul domn), Vintilă - instalat voievod de către armatele lui , în (dar numai pentru patru zile) și Petrașcu (zis „din Cipru”). Potrivit cronicilor oficiale ale lui Mihai Vodă, Pătrașcu cel Bun ar fi avut ca fiu postum și nelegitim pe , fapt infirmat de istoriografia mai nouă, începând cu ²⁴.

Pătrașcu vodă a fost înmormântat la și a fost numit „*cel Bun*” de către istorici, pentru că a avut o domnie liniștită, fără a ucide vreun boier.

ON THE RULE OF PĂTRAȘCU THE GOOD (1554–1557)

(ABSTRACT)

Starting with the second half of the 16th century, a time of instability set at the court of Wallachia; this was reflected, on one hand, by the ever growing political and military influence of the Sublime Porte over this Romanian territory, and on the other hand, by the multitude of intrigue and plotting conceived by the members of the ruling boyar families. It was in this extremely general context that the rule of Pătrașcu the Good unfolded between 1554-1557. Pătrașcu the Good - also known as Petrașcu-Vodă - was the son of Radu Paisie and was thought to be a sympathizer of the Turks. Upon order from the Ottomans, he marched his army to () in order to put Zápolya back on the throne - Sigismund, together with his mother, Queen Isabella, had been forced to flee to Poland. He was nicknamed „the Good” by historians, because his rule was peaceful, he did not execute any boyars. From an economic and social standpoint, the time of his rule was a stable one for Wallachia, as it allowed for commerce and crafts to take their normal course, and the population grew. Culturally-wise, a slight rise was noticeable, given the emergence of many religious books, as well as the building of new places of worship. Pătrașcu the Good was buried at Dealu Monastery, next to his grandfather’s grave, Radu the Great, as his father’s (who had been exiled to Egypt) was too far away from the country.

Keywords: Pătrașcu the Good, Wallachia, Radu Paisie, Dealu Monastery

²² Bogdan Petriceicu Hașdeu, H. Schuchardt, *Limba română vorbită între 1550-1600*, București, 1878, p. 24-25.

²³ Eudoxiu Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 54-55.

²⁴ Nicolae Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale: Époque des braves (Problème de la Transylvanie au XV-le siècle)*, în *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, vol. V, București, 1940, p. 121.